

BOGOMIR MILOŠEVIĆ

**SENJANI I DRUGI PRIRODOSLOVCI KOJI SU
PROUČAVALI PODRUČJE SENJA I VELEBITA**Bogomir Milošević
Kosorova 1
HR 10000 ZagrebUDK: 502.(497.5 Senj)+502(497.5 Velebit)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Ur.: 2001-11-05

Istražujući povijest entomologije u Hrvatskoj, autor je došao do zanimljivih podataka o povezanosti Senja i prirodoslovaca entomologa. U pregledu daju se podatci o rođenim Senjanima ili onima koji su u Senju učili o prirodi ili su se u Senju našli na životnom putu i pridonijeli napretku entomologije. To su Narcis Damin, August Langhoffer, Franjo Dobiaš, Eugen Dobiaš, Krunoslav Babić, Željko Kovačević, Slobodan Glumac i Narcis Mršić. Upućuje se na istraživanja koja su provodili Zdravko Lorković, te brojni domaći i strani istraživači entomofaune Velebita. Tražeći odgovor na pitanje što je te istraživače potaklo na istraživanje kukaca, autor upućuje na odgovor u jednoj pjesmi Senjanina, pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića.

U *Senjskom zborniku* A. Glavičić opisuje svečanost posvećenu značajnim prirodoslovcima.¹ Ta me je prigoda potakla da opišem jednu pojavu zapaženu u višegodišnjem istraživanju povijesti entomologije u Hrvatskoj. Od brojnih domaćih zoologa koji su se bavili entomologijom, tom posebnom granom zoologije, nekoliko istaknutih imena povezano je sa Senjom, bilo rođenjem, školovanjem, bilo boravkom i radom neko vrijeme. U prvom *Senjskom zborniku* objavljena su samo neka imena.²

U dvadesetom stoljeću entomologija je iznimno napredovala potpomoćna suvremenom tehnologijom, kako je prikazao R. F. Chapman,³ ali

¹ A. GLAVIČIĆ, 2000, 351-362.

² S. ČANADJIJA, 1965, 22-34.

³ R. F. CHAPMAN, 2000, 261-285.

Chapman također zaključuje da će ipak i dalje u entomologiji ključnu ulogu imati ljubitelji kukaca. Pogotovo je bila potrebna ljubav prema prirodi i kukcima u devetnaestom stoljeću i početkom dvadesetog, kada nije bilo svih tih suvremenih dostignuća tehnike i tehnologije.

U Senju je bilo ljubitelja kukaca, ne samo prijatelja prirode nego i značajnih znanstvenika (nazovimo ih "Senjska grupa"). Vjerojatno najstariji bio je *Narcis Damin*, zoolog, profesor nautičke škole u Bakru. Rođen je u Senju 27. X. 1845., umro je u Bakru 26. VIII. 1905. O njemu je u domaćim publikacijama objavljen veći broj prikaza.⁴ U svijetu je poznat kao arahnolog i prvi je otkrio partenogenezu kod pauka. Objavio je više znanstvenih priloga i popularnih članaka.⁵ Djelovao je u javnom životu, zauzimajući se za hrvatski jezik, zaslužan je za osnivanje hrvatskog pjevačkog društva u Bakru (1877.).⁶

Dr. August Langhoffer, sveučilišni profesor, zoolog, entomolog, ravnatelj Zoološkog muzeja u Zagrebu, rođen je u Kisaču (Vojvodina), 17. IV. 1861; umro je u Zagrebu 28. III. 1940. Objavio je brojne radove o entomofauni i jedan je od utemeljitelja naše primijenjene entomologije.⁷ U Senj je premješten s gimnazije u Bakru 17. IX. 1888. god. i ostao na maloj realnoj gimnaziji tri školske godine (1888. – 1891.). U Bakru je utjecao na prijatelja N. Damina da se bavi paucima. Boravak u Senju pridonio je njegovu poznavanju entomofaune, što je vidljivo iz njegovih radova. Damin i Langhoffer sudjelovali su 1904. sa S. Brusinom u znanstvenom istraživanju Jadrana brodom "Margita".

Senj je više godina bio važno središte za proučavanje faune Velebita i opskrbu europskih muzeja prirodinama. *Franjo Dobiaš*, rođen u Češkoj (Buhlovce, 2. IX. 1862.) došao je u Hrvatsku (Lika) 1879. god., a od 1893. do smrti živi u Senju (16. IV. 1914.).⁸ Bio je vrstan preparator i entomolog. U Senju, u ulici Kajetana Knežića 21, vodio je trgovinu prirodinama pod imenom *Padewieth*. Supruga Matilda Padewieth (1866. – 1940.) vodila je trgovinu i nakon njegove smrti. Opskrbljivali su prirodinama (biljke, životinje, minerali) muzeje u Beču, Budimpešti, Pragu, Zagrebu i drugdje, kao i škole i kolekcionare.

⁴ Od 1982. god. prikupljam građu za monografiju o N. Daminu. Sa suradnicima (Vera Uremović, Ivan Žuvić) pripremio sam referat o N. Daminu, održan na XII. naučnom skupu entomologa Jugoslavije u Žabljaku, 30. VIII. - 3. IX. 1982. Potrebna provjera nekih nepouzdatih podataka i detaljnija istraživanja odužili su obradu koja je sada pri završetku.

⁵ A. LANGHOFER, 1906, 78-80; K. BABIĆ, 1942, 504; J. BALABANIĆ - J. ŠIKIĆ, 1993, 198.

⁶ N. CVJETKOVIĆ - J. LUZER, 1996, 93-125.

⁷ K. BABIĆ, 1948, 393-394; A. LANGHOFER, 1927, 198-199; Langhoffer je, osim znanstvenih, stručnih i popularnih članaka održao i veći broj predavanja, B. BRITVEC (2000) je prikupio oko 300 bibliografskih jedinica (usmeno priopćenje).

⁸ A. DEGEN, 1936, 410 i pojedine bilješke na str. 230, 238, 296, 344, 409.

F. Dobiaš je pod pseudonimom M. Padewieth objavio tri članka i u dva opisao tri nove vrste kukaca i danas validnih imena.⁹

Krajem devetnaestog stoljeća u Brušanima kraj Gospića imao je trgovinu prirodninama i nadšumar *Eugen Dobiaš*. Posjedovao je veliku zbirku kukaca, kako svjedoči prof. Kiseljak, koji ga je sa studentima iz Križevaca posjetio 1886. god. u Brušanima i 1892. u Vinkovcima. Skupljao je po Velebitu i poslovao s muzejima u svijetu. Bio je nadšumar u Gospiću, Otočcu i Vinkovcima. Podatci o Eugenu Dobiašu su nedovoljni, a neki i nepouzdana ili netočni.¹⁰

Dr. Krunoslav Babić, sveučilišni profesor, zoolog, ravnatelj Zoološkog muzeja u Zagrebu, rođen je u Senju 12. IV. 1875. Nakon umirovljenja živio je u Opatiji. Umro je u Rijeci 4. III. 1953. god.¹¹ Obradio je kremene spužve iz Jadrana, pisao udžbenike i popularne članke. Istraživao je lažipauke (Opiliones) i njegova se zbirka nalazi u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju u Zagrebu..

Zapaženu ulogu u unapređenju entomologije u Senju, a također i za cijelu Hrvatsku, imao je *dr. Vatroslav Vogrin*, gimnazijski profesor, entomolog – himenopterolog.. Rođen je 4. I. 1886. u Štrigovi (Međimurje), umro je u Zagrebu 5. II. 1956. god. Nakon studija u Zagrebu i Pragu bio je asistent u Zoološkom muzeju u Zagrebu (1907. – 1911.), a zatim je u Senju radio kao profesor na gimnaziji (1911. – 1923.). Njegov učenik dr. Željko Kovačević opisuje ga kao jednog od najomiljenijih nastavnika, kasnije i suradnika, značajnog entomološkog stručnjaka.¹²

⁹ O Franji Dobiašu pripremam monografiju jer sam prikupio građu zahvaljujući njegovim unukama, a također nalazima u arhivi Prirodoslovnog muzeja u Rijeci. Pisma A. Langhoffera, K. Babića i drugih ravnatelja i kustosa daju zanimljivu sliku o tadašnjim prilikama i vrijedna su za povijest zoologije.

¹⁰ V. KISELJAK, 1886, 506-523; V. KISELJAK, 1893, 18-27. Istraživao sam podatke o E. Dobiašu, s obzirom na istodobno postojanje dviju trgovina prirodninama s resursima Velebita. Očito je da je Franjo Dobiaš, utemeljivši tvrtku u Senju, uzeo naziv po prezimenu supruge Matilde Padewieth jer je već postojala tvrtka Eugena Dobiaša ("Naturhistorisches Atelier"). J. HADŽI (1929, 1293a) piše da su Dobiaši braća, što se ničim do sada ne može potkrijepiti. Nedostaju još dokumenti koji bi povezivali prikupljene fragmentarne podatke o E. Dobiašu.

¹¹ ANONIM, 1996, 44; J. BALABANIĆ, 1983, 293. U nekim se biografijama navodi kao mjesto smrti Rijeka, u drugima Opatija. Istražio sam u Opatiji i Rijeci i utvrdio da je K. Babić nakon umirovljenja stanovao u Opatiji (Vila Laura 192). Umro je u Općoj bolnici u Rijeci 4. III. 1953. (Mat. knj. umrlih, str. 96. tbr. 81). Pokopan je u obiteljskoj grobnici u Sušaku, na groblju Trsat (polje X, grob 31).

¹² Ž. KOVAČEVIĆ, 1956, 112-114; V. RIVOSEKI, 1939, 8-58. Prof. Vogrin je radio i na gimnazijama u Čakovcu i Zagrebu, a nakon umirovljenja 1951. do smrti je vodio Entomološki odjel Zoološkog muzeja u Zagrebu i mnogo radio na odgoju mladih za struku. Značajan je njegov doprinos poznavanju faune Hymenoptera (Aculeata).

Dr. Željko Kovačević, sveučilišni profesor, zoolog, entomolog, rođen je u Varaždinu 6. VIII. 1883., umro je u Zagrebu 4. III. 1984. god.¹³ S roditeljima je došao u Senj, gdje je pohađao gimnaziju i maturirao 1912. god. Već je ranije počeo skupljati kukce za Franju Dobiaša, a prof. Vogrin oduševio ga je za entomologiju. Obrazovanjem brojnih stručnjaka Kovačević je postigao da se govori: "zagrebačka entomološka škola profesora Kovačevića".

Dr. Slobodan Glumac, sveučilišni profesor, biolog, dipterolog poznat u svijetu, rođen je u Senju 29. IX. 1930. S roditeljima preselio je u Novi Sad, gdje je pohađao školu i radio. Umro je u Novom Sadu 26. I. 1998.¹⁴ Istraživao je i faunu Diptera Hrvatske.

Najmlađi, docent *dr. Narcis Mršić*, biolog, entomolog, radio je u Ljubljani u Znanstveno-raziskovalnom centru SAZU, također pripada ovom krugu. Rođen je 2. VIII. 1951. u Jesenicama (Slovenija), a umro je 17. IX. 1997. u Kranju (Golnik). Po ocu Primorac (Jablanac), gimnaziju je pohađao u Rijeci. Brojna istraživanja obavljao je na Velebitu. Objavio je veći broj znanstvenih članaka i monografija.¹⁵

Naš svjetski poznati genetičar i lepidopterolog profesor *Zdravko Lorković* (Zagreb, 3. I. 1900. – Zagreb, 11. XI. 1998.) mnoga je istraživanja proveo na leptirima Velebita.¹⁶ Mnogi su domaći i strani entomolozi i kolekcionari dolazili u Senj i na Velebit, nije ih ovdje moguće spomenuti, iako su dali značajne priloge poznavanju entomofaune.

U zaključnom razmatranju treba se zapitati što je sve ove istraživače, koji su dulje vrijeme živjeli u Senju, poticalo na često teška terenska istraživanja i ljubav prema znanosti o kukcima i srodnim životinjama. Možda bismo odgovor

¹³ V. RIVOSEKI, 1939, 8-58; M. MACELJSKI, 1984, 7-15. Prof. Ž. Kovačević je bio među osnivačima Entomološkog društva Kraljevine SHS 1926. god., predsjednik je Jugoslavenskog entomološkog društva nakon obnove 1969. god., te utemeljitelj (1974) i počasni predsjednik Hrvatskoga entomološkog društva.

¹⁴ A. VUJIĆ, 1998, 5-10. Prof. Glumac, iako je u djetinjstvu rano napustio Senj, u susretima s autorom (B. M.) isticao je da je rođen u Senju. U matičnoj knjizi parohije Senj za god. 1861. – 1938. upisani su roditelji Žarko, 'sreski činovnik' i majka Zorka r. Cvetičanin.

¹⁵ DARJA MIHELIĆ, 1997, 290. Narcis Mršić je već u školi u Rijeci pokazao ljubav za prirodu i znanost. Došao je k meni u "grupu mladih entomologa" koju sam vodio u Prirodoslovnom muzeju u Rijeci (1963. – 1965.). Razumljivo da sam ga kasnije kao studenta (1973.) i već stručnog entomologa angažirao u inventarizaciji entomofaune oko graničnih prijelaza – pomorskih luka u Hrvatskoj. Bio je pri obilasku terena od velike koristi za sigurnost ekipe kao herpetolog, te za provjeru sortiranja entomološkog materijala.

¹⁶ B. BRITVEC, 1999, 9-20 (potpuna bibliografija Z. Lorkovića i članci o njemu). Z. Lorković je dobro poznao prirodu Velebita. Neki su njegovi vrijedni faunistički podatci ostali u rukopisu. Zbirka leptira pohranjena je u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju u Zagrebu.

- A. LANGHOFFER, O insektima štetočinjama na području Inspektorata za pošumljavanje u Senju godine 1927, *Šumarski list*, 4, 1928, 198-199.
- A. LANGHOFFER, †Narcis Damin, *Glasnik hrvatskog naravoslovnog društva*, 17, 1906, 78-80.
- M. MACELJSKI, In memoriam – Prof. dr. Željko Kovačević, s popisom važnijih radova, *Zaštita bilja*, Beograd, 1984, 167, 7-15.
- DARJA MIHELIC, In memoriam: Narcis Mršić (1951. – 1997.), *Annales Series historia naturalis* – 1997, 7, 11/97, 290.
- A. VUJIC, In memoriam, Prof. dr. Slobodan Glumac, redovni profesor u penziji (1930. – 1998.). *Bibliografija*. The University thought, Natural Sciences, University of Pristina, Serbia, Yugoslavia, 1998, V(1), 1998, 5-10.

SENJER UND ANDERE BIOLOGEN DIE DAS GEBIET VON SENJ UND VOM VELEBIT
GEBIRGE ERFORSCHTEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Autor des Artikels erforschte die Geschichte der Entomologie und kam zu sehr interessanten Daten über die Verbindung zwischen den Senjern und den Biologen –Entomologen. Im 20. Jh. übte die Entwicklung der Technik und der Technologie einen großen Einfluss auf die Entwicklung der Entomologie aus, und in der Zukunft wird die Liebe zu Insekten auf diesem Gebiet eine große Rolle spielen. Im Überblick über das Wichtigste werden Daten angegeben über die geborenen Senjer und über jene Leute die in Senj einige Zeit ansässig waren und dem Fortschritt der Entomologie mit ihrer Tätigkeit beigetragen haben. Es handelt sich um Narcis Damin, August Langhoffer, Franjo Dobiaš, Krunoslav Babić, Željko Kovačević, Slobodan Glumac und Narcis Mršić. Der Verfasser weist auf Werke von Zdravko Lorković und von vielen heimischen und ausländischen Erforschern der Entomofauna des Velebit-Gebirges hin. Er analysiert die Frage der Motive, die die Erforschung der Insekten förderten und weist auf die Antwort hin, die man in einer Lied des bekannten Dichters aus Senj, Silvije Strahimir Kranjčević, finden kann. Der Autor betont, dass die Erforschung der Welt der Insekten eine unermessliche Verschiedenheit und Schönheit der Formen, sowie Vielfältigkeit der Beziehungen entdecken kann.

THE SENIANS AND SOME OTHER NATURALISTS INVESTIGATORS ON THE TERRITORY
OF SENJ AND MT. VELEBIT

S u m m a r y

While investigating the history of entomology in Croatia, the author came to rather interesting pieces of information about close links of Senj and naturalists entomologists. The 20th c. progress in the technology and technique has to a great deal influenced development of the entomology but it is presumed that the emotional predisposition towards the insects will certainly play an important role in the future as well. The author here elaborates particulars about the people born at Senj or those who used to gain knowledge about nature at Senj or have simply found themselves there and have contributed the improvement of the entomology. Those were Narcis Damin (1845-1905), August Langhoffer (1861-1940), Franjo Dobiaš (1862-1914), Eugen Dobiaš, Krunoslav Babić (1875-1953), Željko Kovačević (1883-1984), Slobodan Glumac (1930-1998) and Narcis Mršić (1951-1997). The respective references have been mentioned for all of them and for some entomologists pointed at the untrue or unreliable data. Likewise, the author is having under preparation some more thorough works about Narcis Damin and Franjo Dobiaš. The author further points at the investigations carried out by Zdravko Lorković (1900-1998) and numerous other local and foreign investigators of the entomofauna of Mt. Velebit. While wondering what was it that made all those investigators do their investigations on insects, the author finds an answer in one lyric of the Senian poet Silvije Strahimir Kranjčević who simply used to enjoy in watching the nature. By investigating the world of insects the investigator will discover the infinite diversity and beauty of the forms, complexity of their relations and numerous provocative unknownness.